

daarbij een beroep op de aanwezige taalvaardigheid. Uiteraard kan deze taalvaardigheid gestimuleerd worden, maar veel verder gaan de mogelijkheden binnen een leesmethode niet. Een geïntegreerde lees-taalmethode heeft echter weer andere beperkingen en dat betekent dat er methodisch altijd keuzen gemaakt moeten worden.

Literatuur

- Baar, K. de, *De leeslijn, een onderwijsleerpakket voor kindgericht leesonderwijs*. Amsterdam, Meulenhoff Educatief, 1990.
- Hol, I., 'Aparte instructie voor taalzwakke leerlingen nuttig maar niet afdoende' in: *Didaktief* 21 (1991), p. 26-28.
- Lamme, H., 'Een goed begin is het hele werk' in: *Moer* 1990/7, p. 303-315.

VERSLAG

Sietske Bongenaar & Joke Meijerink: ANÉLA-studiedag 'Onderwijs NT2'

Op 14 november 1990 organiseerde de Nederlandse Vereniging voor Toegepaste Taalwetenschap (ANÉLA) de studiedag 'Onderwijs Nederlands als tweede taal; de stand van zaken'.

Uitgangspunt voor deze studiedag was de notitie *Werken aan Nederlands als tweede taal* van de projectgroep-NT2 (Teunissen 1990). Deze projectgroep geeft inhoudelijke sturing aan het stimuleringsbeleid van de overheid ten behoeve van NT2-onderwijs.

In haar notitie zijn de grondlijnen van een inhoudelijk kader voor de activiteiten van de projectgroep uitgewerkt. Deze activiteiten vloeien steeds voort uit een aantal vragen die betrekking hebben op de aspecten taal- en onderwijsbehoeften, stand van zaken, leermiddelen, scholing en onderzoek. De organisatoren van de studiedag hebben deze aspecten als kapstok gebruikt voor de verschillende te houden lezingen en daarnaast een onderverdeling gemaakt in vier onderwijssectoren, te weten het basisonderwijs, het voortgezet onderwijs, volwasseneneducatie en het hoger beroeps- en wetenschappelijk onderwijs. Het programma zag er als volgt uit: één plenaire lezing en vier parallelsessies, één per onderwijssector, met vijf lezingen, waarin per lezing – in wisselende volgorde – één van de eerder genoemde aspecten centraal gesteld werd.

Door deze opzet was het mogelijk om óf een specifieke sector in z'n geheel te volgen óf een thema te selecteren en te volgen wat hierover per sector naar voren werd gebracht.

In dit verslag bespreken wij acht lezingen. Overigens worden alle lezingen gepubliceerd in de aflevering van *Toegepaste Taalwetenschap in Artikelen* die in het voorjaar 1991 zal verschijnen.

De plenaire lezing werd op persoonlijke titel verzorgd door Frans Teunissen, voorzitter van de projectgroep-NT2. 'Het NT2-onderwijs is geen bloeiende maar een bloedende zaak,' concludeerde Teunissen na een korte beschrijving van de huidige situatie in de diverse onderwijssectoren. Zo is bij voorbeeld nu de eerste opvang van neveninstromers (kinderen die in Nederland zijn komen wonen, nadat zij de leeftijd hebben bereikt waarop zij in Nederland onder de leerplicht vallen) in het basisonderwijs geregeld via projecten. Omdat Nederland de komende tientallen jaren een immigratieland zal blijven is het hoognodig dat er een permanente voorziening voor de opvang van neveninstromers komt.

Een belangrijk probleem is de grote kloof tussen theorie en praktijk, waardoor de ontwikkelingen op NT2-gebied traag verlopen. De door wetenschappers gesignaleerde taalproblemen van de onderinstromers (kinderen van migranten die op vierjarige leeftijd naar school gaan) in het basisonderwijs worden bij voorbeeld niet voldoende onderkend door de leerkrachten. Het NT2-onderwijs heeft hierdoor ten onrechte geen vaste plaats in het lesprogramma. Om de situatie te verbeteren moeten er goede, complete NT2-lesmethoden ontwikkeld worden en zouden scholen tot een taalbeleid moeten komen. Daarnaast moet de scholing van leerkrachten nauw aansluiten op de praktijk en de begeleiding veel vaker in de klas plaatsvinden.

Ook in het voortgezet onderwijs is men zich te weinig bewust van de problemen met de onderinstromers. Dit hangt samen met het feit dat leerlingen met problemen op bij voorbeeld het HAVO of VWO makkelijk naar een ander, lager niveau binnen het voortgezet onderwijs gestuurd kunnen worden.

De anderstalige leerlingen in het voortgezet onderwijs hebben veel moeite met de zaakvakken (geschiedenis, aardrijkskunde, biologie et cetera). In het NT2-project is men daarom geïnteresseerd in de vraag welke taalvaardigheden een rol spelen bij deze vakken. Ook het structureel opzetten van leerlingbegeleiding en het scholen van leerkrachten heeft de aandacht.

Volgens Teunissen moet zowel voor het basisonderwijs als voor het voortgezet onderwijs een projectenbeleid gevoerd worden. Scholen die al bezig zijn met activiteiten op NT2-gebied

woulden de mogelijkheid moeten krijgen de nieuwste ontwikkelingen op dit terrein in te voeren. De kennis die hiermee wordt verkregen, kan weer worden gebruikt voor andere scholen.

Met betrekking tot de basiseducatie, waar ook veel uitvallers zijn onder anderstaligen, stelde hij voor alternatieve leerwegen te ontwikkelen, bij voorbeeld door gebruik te maken van videomateriaal in plaats van boeken. Nederlands zou ook gecombineerd kunnen worden met het vakonderwijs.

Over het onderwijs in eigen taal (OET) en de volwasseneneducatie was nog niet zoveel te melden, omdat beide nog maar sinds kort tot het takenpakket van de projectgroep behoren.

Basisonderwijs: de huidige situatie

Wim van Galen opende deze sectie met een schets van de *stand van zaken*. Van Galen is werkzaam bij het projectbureau ovb (Onderwijsvoorrrangsbeleid) te Rotterdam. Hij begon zijn verhaal met enkele achtergrondgegevens die betrekking hebben op demografische en onderwijskundige feiten en toonde daarmee aan dat de problemen zeer nijpend zijn en de noodzaak het taalonderwijs aan te passen aan de veranderde populatie op de basisscholen groot is.

Vervolgens ging hij in op enkele belangrijke terreinen waarop onderzoek heeft plaatsgevonden en waarvan de resultaten zich lenen voor toepassing in het onderwijs. Hij noemde in dat verband achtereenvolgens:

- de verhouding tussen receptieve en productieve vaardigheden
- CALP-BICS (*Cognitive Academic Language Proficiency and Basic Interpersonal Communicative Skills*)
- woordenschatonderzoek
- onderzoek met betrekking op tweetalige opvang
- dimensies van taalvaardigheden.

In de wetenschap dat taalreceptie voorafgaat aan productieve vaardigheden kunnen onderwijskundige strategieën beter geformuleerd worden.

Het onderscheid CALP-BICS resulteert in het besef dat er zoiets bestaat als 'leertaal' en 'praattaal' en dit heeft ook al zijn weg gevonden naar het onderwijs. Jammer genoeg ging hij niet erg

diep in op het vage karakter van het onderscheid en het feit dat het onderscheid moeilijk te operationaliseren is. Recent onderzoek hieromtrent kwam niet ter sprake.

Resultaten van woordenschatonderzoek laten zien dat de achterstand van allochtone kinderen ten opzichte van autochtone kinderen groot is bij het begin van het basisonderwijs en dat dit niet ingelopen wordt. Woordenschatonderwijs is daarom hard nodig. Ook hier ging Van Galen niet verder dan signaleren van iets dat velen al weten.

De opbrengsten van onderzoek naar tweetalig onderwijs zijn nog niet eenduidig en leveren derhalve nog geen blauwdruk om op grote schaal toe te passen, maar zijn zeker de moeite van verder experimenteren en onderzoeken waard.

Vervolgens ging hij in op de toepassingen van deze onderzoeksresultaten in de onderwijspraktijk. Hiervoor staan twee wegen open. Ten eerste nascholing, begeleiding en opleiding van leerkrachten om tot effectief leerkrachtgedrag te komen. Ten tweede ontwikkeling en invoering van programma's, als hulpmiddel zijn bij de structurering van het onderwijs. Er was toen nog maar weinig tijd over om – zoals aangekondigd – de kenmerken van een curriculumontwikkelingsstrategie ter sprake te brengen. Wellicht dat in het verslag van zijn lezing hier meer over te lezen is.

Schoolveranderingsplannen

Hans Cohen de Lara ging in zijn lezing in op het aspect *scholing*. Hij is werkzaam bij het Schooladviescentrum (SAC) te Utrecht, dat in samenwerking met de Hogeschool Midden Nederland in 1989 een project startte ter verbetering van het onderwijs in Nederlands als tweede taal op Utrechtse scholen. Cohen de Lara ging concreet in op de wijze waarop dit project dat probeert te bewerkstelligen. De twee belangrijkste uitgangspunten voor dit project zijn:

- de schooldirectie is de motor van onderwijsverbetering; scholing van individuele leerkrachten leidt zelden tot coherente veranderingen
- scholing en schoolbegeleiding gaan hand in hand om ondersteuning te bieden bij het daadwerkelijk toepassen van opgedane kennis.

Het twee jaar durende programma ziet er in grote lijnen als volgt uit: er wordt een cursus tweede-taalverwerving en -onderwijs gegeven aan interne schoolbegeleiders (meestal de directeur en iemand van de onderbouw). Hierin komen inzichten in NT2-verwerving, diagnostische vaardigheid, didactische vaardigheid en methodegebruik en organisatie aan bod. In een tweedaagse cursus stellen dezelfde mensen een schoolplan op met betrekking tot verandering van het taalonderwijs. Zo'n plan is schoolspecifiek en kan dus per school zeer uiteenlopende aandachtspunten opleveren. Dit alles vindt in het eerste halfjaar plaats. Gedurende de rest van het programma moet het schoolplan ingevoerd worden, waarbij de scholen begeleiding krijgen. Er vinden dan nog een aantal bijeenkomsten plaats met workshops over specifieke onderwerpen of methoden. Ook is het de bedoeling dat scholen met overeenkomende schoolveranderingsplannen met elkaar in contact gebracht worden, zodat ervaringen uitgewisseld kunnen worden.

Cohen de Lara had zijn gehoor voorzien van een 13 pagina's tellende *hand-out* waarin onder andere een huiswerkopdracht uit de cursus was opgenomen, een voorbeeld van een schoolveranderingsplan en een opzet voor werken met *Knoop het in je oren* (Van Kleef, 1988) en *Laat wat van je horen* (Boers en Van Kleef, 1990), beide programma's die gericht zijn op woordenschatuitbreiding in de onderbouw. Tijdens de lezing was er geen tijd om alles heel zorgvuldig door te lezen en hij spoorde een ieder aan de boel op weg naar huis maar eens te bekijken.

Wat niet goed uit de verf kwam, was de tijd die een schoolteam erin moet stoppen. Het lijkt ons een intensief project en een schoolteam moet behoorlijk gemotiveerd zijn om dat uit te voeren. Ook niet duidelijk werd wat de theoretische uitgangspunten van de projectleiding zijn, en in hoeverre de schoolleiding zelf de aandachtspunten bepaalt of dat daar ook een zekere sturing in wordt aangebracht.

De lezing was levendig en gaf een goed beeld over de werkwijze en inhoud van het project. Ook de opening van de lezing, een voorbeeld van een leestekst uit *Taalkabaal* (Project Onderwijs en Sociaal Milieu, 1981) met de opdracht eens te kijken waarom die voor anderstaligen wel of niet geschikt was, was leuk. De luisteraars werden zelfs verrast met een beurt, iets

wat wij op een ANÉLA-dag nog nooit hadden meegemaakt.

Diagnostische toets voor tweetalige kleuters

De lezing van Ludo Verhoeven had betrekking op *tweetaligheid*.² Verhoeven is samen met Gorretti Narain (beiden werkzaam bij het Werkverband Taal en Minderheden bij de Katholieke Universiteit Brabant) bezig met de ontwikkeling van een diagnostische toets tweetaligheid voor Antilliaanse en Arubaanse kleuters. Een zelfde toets is in ontwikkeling voor Marokkaanse en Turkse kleuters. Hij ging in zijn verhaal uitsluitend in op de vroege tweetaligheid van Antilliaanse en Arubaanse kleuters.

Verhoeven vertelde dat een belangrijke reden voor het ontwerpen van een diagnostische toets is dat de mate van tweetaligheid bepalend zou moeten zijn voor het onderwijs aan het begin van de basisschool. Na een korte schets van de politieke, demografische en talige situatie van de Antilliaanse en Arubaanse groep, ging hij in op de toets, toetsontwikkeling en de resultaten.

De toets meet in beide talen klankdiscriminatie, cognitieve begrippen (kleur, vorm, hoeveelheid, ruimte en relaties tussen gebeurtenissen), woordenschat (actief en passief), zinnenimitatie en tekstbegrip.

Over de toetsontwikkeling vertelde hij dat er voor elk toetsdomein grote zorgvuldigheid is betracht bij het selecteren van de items. Deze moesten zowel inhoudelijk als in moeilijkheidsgraad in beide talen overeenkomen. Zo zijn bij voorbeeld de cognitieve begrippen geselecteerd op basis van universaliteit: in alle talen zijn er termen voor deze begrippen.

De toetsresultaten laten zien dat de Antilliaanse en Arubaanse kinderen significant hoger scoren op klankonderscheiding, tekstbegrip en twee van de vijf cognitieve begrippen in Papiamentu. Alleen op *kleur* van het onderdeel cognitieve begrippen wordt in T2 (Nederlands) significant hoger gescoord. Overigens is er tussen de totaalscores cognitieve begrippen geen significant verschil.

Ten slotte zei Verhoeven nog dat uit resultaten van de eerdergenoemde andere toetsen is gebleken dat Turkse kleuters relatief de hoogste scores behalen in de eigen taal en de Antilliaanse en Arubaanse kinderen in het Neder-

lands. Marokkaanse kinderen zitten wat beide betreft in het midden.

Een goed getimede, overzichtelijke lezing. Jammer genoeg ging hij niet in op de implicaties van deze uitkomsten voor het kleuteronderwijs maar dat viel feitelijk buiten het bestek van zijn verhaal.

Voortgezet onderwijs: de huidige situatie

Ed Olijkan (projectbureau oVB, Rotterdam) besprak binnen deze sector de *stand van zaken*.

Het voortgezet onderwijs had tot halverwege de jaren tachtig voornamelijk te maken met neveninstromers. Toen in de tweede helft van de jaren tachtig de instroom van deze groep toenam, werden er in een aantal steden projecten gestart ten behoeve van de professionalisering van het onderwijs aan deze leerlingen. Die was tot dan toe nog steeds niet van de grond gekomen. Zo zijn in Amsterdam en Rotterdam in 1989 eerste-opvangprojecten opgezet met als doel de opvang van neveninstromers organisatorisch en inhoudelijk te verbeteren en de doorstroom naar het reguliere onderwijs zo goed mogelijk te laten verlopen. In het Rotterdamse project worden leerstoflijnen en voorbeeldmateriaal ontwikkeld en er worden experimenten uitgevoerd met bestaand NT2-materiaal.

Het uiteindelijke doel van het project is het ontwikkelen van een overdraagbaar model voor andere scholen. Olijkan pleitte er voor om als vervolg op de projecten de ontwikkelde leerstoflijnen te vertalen in lesmateriaal voor meerdere scholen en leerkrachten te scholen in het werken met die leerstoflijnen. Ook noemde hij het van belang dat er speciale scholen komen met deskundigheid op het gebied van de eerste opvang en de begeleiding van 'doorgestroomde neveninstromers'. Dit is namelijk de moeilijkste groep in het voortgezet onderwijs.

In de tweede helft van de jaren tachtig nam ook het aantal onderinstromers in het voortgezet onderwijs sterk toe. De problemen van deze leerlingen zijn complexer dan die van de neveninstromers, terwijl het onderwijs nog nauwelijks aan hen is aangepast. De onderinstromers draaien gewoon mee in het reguliere programma, waar ze alle vakken in het Nederlands moeten volgen, hoewel dit voor hen ook nog steeds een tweede taal is.

Er is tot nog toe weinig onderzoek gedaan

naar de specifieke problemen van deze leerlingen en wat er is, is volgens Olijkan niet altijd zonder meer bruikbaar in het onderwijs, zoals de theorie rondom de begrippen BICS en CALP. Hij sprak vervolgens zijn tevredenheid uit over recente ontwikkelingen bij de Stichting Leerplan Ontwikkeling (SLO) te Enschede waar men het begrip CALP heeft toegespitst op de zaakvakken en vertaald heeft met *schoolse taalvaardigheid* of *taalvaardigheden* en wees op het verschijnen van diverse publikaties van deze stichting.³

Ten slotte stelde Olijkan de vraag hoe het onderwijs georganiseerd moet worden om tegemoet te komen aan de problemen van de onderinstromers. Volgens hem ligt de oplossing niet in 'apart' onderwijs, maar in aanpassing van het reguliere onderwijs, waarbij steeds opnieuw bepaald moet worden of het beter is de problemen in het reguliere onderwijs aan te pakken of in extra lessen.

Er zijn nog veel vragen op het gebied van NT2-onderwijs, met name wat betreft de onderinstromers. Jammer dat Olijkan steeds sneller ging spreken om binnen de tijdslimiet van 25 minuten te blijven. Misschien had hij zijn interessante verhaal beter iets kunnen inkorten.

Mankerende randvoorwaarden

Korrie van Helvert (Werkverband Taal en Minderheden, KUB) ging in haar lezing in op evaluatief *onderzoek* naar NT2-onderwijs. Het is volgens de sprekerster moeilijk dergelijk onderzoek uit te voeren, omdat iedere school een andere invulling geeft aan NT2-onderwijs. Dat dit onderwijs niet duidelijk gedefinieerd is, blijkt als je de geldstroom volgt die naar NT2 toevloeit. Scholen met leerlingen uit minderheidsgroepen en anderstalige leerlingen die de basisschool niet helemaal hebben doorlopen, kunnen een beroep doen op een faciliteitenregeling van de overheid. Hiervoor moeten zij een zogenoemd plan van inzet maken, waarin uiteen wordt gezet op welke manier die faciliteiten besteed gaan worden.

In dit verband noemde Van Helvert het onderzoek van Van Gurp (1989) naar de daadwerkelijke besteding van de faciliteiten. Hieruit kwam naar voren dat de onderzochte scholen het geld voor de extra faciliteiten ieder jaar laat krijgen toegekend. Daardoor loopt de pro-

grammering voor het NT2-onderwijs vertraging op en wordt het vaak na de 'normale' lessen gegeven, wat een negatieve invloed heeft op de status ervan. Ook zijn er geen speciale leerkrachten voor het NT2-onderwijs, waardoor het gegeven moet worden door leerkrachten die tijd over hebben. Die zijn volgens Van Helvert vaak ongemotiveerd en niet capabel. Daarbij zijn de niveaoverschillen tussen de leerlingen erg groot, wat het les geven bemoeilijkt. Tenslotte is het zo dat de scholen de extra faciliteiten ook gebruiken voor andere leerlingen die moeite met Nederlands hebben.

Doordat er nog zoveel mankeert aan de randvoorwaarden van het NT2-onderwijs kan er volgens Van Helvert op dit moment geen zin-nig onderzoek worden gedaan naar het functioneren ervan. Zij stelde daarom voor eerst de inhoudelijke aspecten van NT2-onderwijs verder te onderzoeken.

In haar voorstellen hiertoe richtte zij zich op de gevorderde tweede-taalverwerwers. Het is de vraag wat nu precies het verschil is tussen een beginnende en een gevorderde tweede-taalverwerwer. Verder moet onderzocht worden wat de relatie is tussen de taalvaardigheid van een gevorderde tweede-taalverwerwer en de eisen die het onderwijs aan hen stelt, waardoor het onderwijs beter kan worden afgestemd op deze leerlingen; met name over schools taalgebruik is weinig bekend. Ten slotte moet volgens Van Helvert worden gekeken naar de verschillende taalleerprocessen die een rol spelen bij gevorderde tweede-taalverwerwers, zodat de vormgeving van het onderwijs hieraan kan worden aangepast.

Leermiddelenimplementatie: een impasse

Hilde Hacquebord (Instituut voor Toegepaste Taalkunde, Rijksuniversiteit van Groningen) schetste de situatie op het gebied van de *leermiddelen* vanaf ongeveer 1986. Het belangrijkste punt van haar lezing werd gevormd door de problemen met de implementatie van leermiddelen. Deze worden veroorzaakt doordat het NT2-onderwijs geen 'echt' vak is in het voortgezet onderwijs en door gebrek aan professionaliteit op dit gebied. Hacquebord noemde als mogelijke derde oorzaak de onwillige houding van de educatieve uitgeverij.

De uitgeverij is niet bereid om NT2-mate-

riaal in hun fonds op te nemen, waardoor het contact tussen ontwikkelaars van lesmateriaal en de scholen moeizaam verloopt en de ontwikkeling van het materiaal stagneert. Het materiaal heeft vaak veel papier wat voor uitgeverijen commercieel onaantrekkelijk is. De onduidelijke plaats van het NT2-onderwijs zorgt er ook voor dat ze geen goed beeld hebben van de afzetmarkt.

Hacquebord gaf een overzicht van het materiaal dat momenteel in het voortgezet onderwijs wordt gebruikt. Een veel gebruikte, traditionele methode is *Nederlands voor anderstaligen* (Egmond-van Helten 1978) compleet met drill-oefeningen en 'oubollige' woorden als 'wandkleed' en 'borduren'.

Anders Nederlands (Berenst 1987) is de enige methode voor het voortgezet onderwijs die sinds 1986 is verschenen. Het is thematisch-cursorisch van opzet en bestemd voor meertalige klassen in de onderbouw. Men is uitgegaan van een communicatieve benadering met enige nadruk op het verwerven van woorden en zonder traditioneel grammatica-onderwijs.

Op het gebied van leesvaardigheid is wat meer verschenen. Een voorbeeld hiervan is *Weet wat je leest* (Lijmbach e.a. 1990), een brugklasmethode die bedoeld is voor reguliere, meertalige klassen op LBO en MAVO scholen. Het uitgangspunt van de methode is het verbeteren van het tekstbegrip van met name schoolboekteksten. De nadruk ligt op het leren van strategieën en op woordenschatverwerving.

Veel scholen maken gebruik van zelf gemaakt materiaal, bij voorbeeld de Berlage scholengemeenschap (deze 'Berlage taalcursus' verschijnt vermoedelijk binnen afzienbare tijd bij een commerciële uitgeverij). Deze cursus lijkt op *De Delfse methode* (Montens en Sciarone 1984) en is bedoeld voor beginnende tweede-taalverwerwers. In het voortgezet onderwijs worden overigens ook veel methoden gebruikt die eigenlijk bedoeld zijn voor de volwasseneneducatie.

Het is duidelijk dat er behoefte is aan meer lesmateriaal dat speciaal bestemd is voor het voortgezet onderwijs. Volgens Hacquebord is het voor de neveninstromers van belang dat er complete, intensieve taalmethoden worden ontwikkeld met differentiatiemogelijkheden in verband met verschillende niveaus. Voor de onderinstromers in de onderbouw is er behoefte aan materiaal op het gebied van lexicon, tekst-

begrip en schrijf- en studeervaardigheid. Voor de gevorderde T2-verwerwers in de bovenbouw moet onderzocht worden hoe groot de behoefte aan vaktaalonderwijs is.

Niettemin kon de spreker tenslotte met genoeg vaststellen dat het recent ontwikkelde materiaal steeds meer gericht is op de meertalige klas.

Molukkers en tweetaligheid

Bert Tahitu (Steunpunt Educatie Molukkers, Utrecht) ging in zijn lezing in op de *tweetaligheid* van Molukkers in Nederland. Molukkers hebben in het algemeen een lagere Nederlandse taalvaardigheid dan moedertaalsprekers van het Nederlands. Hun specifieke problematiek schetste Tahitu aan de hand van de geschiedenis van het onderwijs aan de Molukkers en onderscheidde daarin drie periodes.

In de eerste periode (circa 1950-'70) woonden Molukkers geïsoleerd in opvangkampen waar de kinderen op kampscholen, mede volgens de wensen van de ouders, volledig Nederlands onderwijs kregen van leerkrachten die ervaring hadden in Nederlands-Indië. In de tweede periode (circa 1970-'78) is het regeringsbeleid sterk gericht op assimilatie en verhuisden de Molukkers naar gewone woonwijken, waar hun kinderen naar buurtscholen gingen. Hier waren ze feitelijk nog slechter af: scholen waren hier niet voor toegerust, leerkrachten hadden geen ervaring en de kinderen waren niet meer onder elkaar. In de laatste periode (na 1978) is het assimilatieproces tot staan gekomen en werd men zich meer bewust van de eigen cultuur en taal.

Het niet aan deze groep kinderen aangepaste (taal)onderwijs en het gegeven dat veel ouders per se Nederlands, dat vol zit met 'fouten', willen spreken tegen hun kinderen heeft volgens Tahitu tot gevolg dat er sprake is van een subtractieve tweetaligheid, dat wil zeggen dat het leren van de tweede taal ten koste van de eigen taal is gegaan.

Ten slotte ging Tahitu nog in op de kenmerken van het Moluks-Maleis dat nu gesproken wordt en de problemen met onder meer de schrijfwijze van woorden. De moedertaal van de Molukkers heeft namelijk vele invloeden van het Nederlands ondergaan en kent inmiddels vele varianten. Er is niet alleen verschil

per streek (kamp) maar ook tussen de generaties. Daarom is het Steunpunt momenteel bezig een norm vast te stellen voor het geschreven Moluks-Maleis. Deze laatste opmerking maakte de tongen los bij verschillende toehoorders, waardoor een korte en leuke discussie ontstond over de zinvolheid van dergelijke normgeving: men vroeg zich af of het niet verwarrender zal zijn voor kinderen wanneer hun gesproken Maleis op schrift weer anders is, terwijl het leren lezen en schrijven in de eigen taal onder andere voordelig zou moeten zijn. Tahitu besloot met de opmerking dat er in de Molukse gemeenschap juist een grote behoefte is aan zo'n normering en dat dat daarom eerst maar moet gebeuren. Een interessante lezing, mede vanwege onze onbekendheid met de problemen van deze groep mensen.

Besluit

Deze studiedag was over het algemeen zeer informatief. In korte tijd hebben we een goed beeld gekregen van de stand van zaken rondom Nederlands als tweede taal. Het is duidelijk dat er nog erg veel moet gebeuren, voordat het een volwaardige plaats inneemt binnen het onderwijs. Het is te hopen dat alle betrokkenen, met name de overheid, het belang hiervan blijven inzien, zodat het in de toekomst – om met Teunissen te spreken – een bloeiende zaak wordt.

Noten en literatuur

- 1 ANÉLA is de afkorting voor Association Néerlandaise de Linguistique Appliquée. Deze vereniging heeft als doel de toegepaste taalwetenschap in de ruimste zin van het woord te bevorderen en organiseert daartoe twee keer per jaar een studiedag over een bepaald onderwerp. Secretariaat: L.J.A. Nienhuis, Vakgroep Romaanse Talen en Culturen, Rijksuniversiteit Utrecht (030: 39 22 07).
- 2 Goed beschouwd had deze lezing betrekking moeten hebben op het aspect taal- en onderwijsbehoeften, maar gaat over tweetaligheid. Het verband tussen dit aspect en tweetaligheid is ons echter niet direct duidelijk.
- 3 Het gaat hier om een nota van Piet Litjens en Jetty Jongerius getiteld *Schoolse taalvaardigheden in de zaakvakken* en om twee brochures over schoolse taalvaardigheden in zaakvakken die

zijn uitgekomen bij het project 'Nederlands als tweede taal voor gevorderde tweede-taalverwervers'. Het telefoonnummer van de SLO is 053: 84 08 40.

- Berenst, J. (red.), *Anders Nederlands. Een serie leermiddelen voor taalonderwijs aan anderstalige en meertalige leerlingen in het voortgezet onderwijs*. Groningen, Rijksuniversiteit Groningen, 1987.
- Boers, M., & M. van Kleef, *Laat wat van je horen: Nederlandse taal voor kleuters in meertalige groepen* (deel 2). Rotterdam 1990.
- Egmond-van Helten, H.M. van, *Nederlands voor anderstaligen in het voortgezet onderwijs*. Groningen 1978.
- Gurp, J. van, *Nederlands als tweede taal in het voortgezet onderwijs*. Enschede, Katholieke Universiteit Brabant/VALO-M, 1989.
- Kleef, M. van, *Knoop het in je oren: Nederlandse taal voor kleuters in meertalige groepen*. Rotterdam 1988.
- Lijmbach, B., H. Hacquebord & K. Galema, *Weet wat je leest*. Groningen 1990.
- Montens, F., & A.G. Sciarone, *Nederlands voor buitenlanders. De Delftse methode*. Meppel 1984.
- Project Onderwijs en Sociaal Milieu, *Taalkabaal*. Tilburg 1981.
- Teunissen, F. (eindred.), *Werken aan Nederlands als tweede taal*. 's Hertogenbosch, Katholiek Pedagogisch Centrum, 1990.